

Особливості економіко-географічного положення Європи. Склад регіону. Сучасна політична карта Європи. Форми державного правління і територіального устрою країн Європи

Європа (грец. Ευροπε, так звали території на захід від Егейського моря) - частина світу, яка займає західну територію материка Євразія, у басейнах Атлантичного та Північного Льодовитого океанів та острови й архіпелаги, найбільшими з яких є: Нова Земля, Земля Франца-Йосифа, Шпіцберген, Ісландія, Британські острови, Зеландія, Балеарські острови, Корсика, Сардинія, Сицилія. Площа Європи - близько 10 млн км², площа островів - 730 тис. км². Економіко-географічне положення Європи визначається такими основними особливостями:

- > безпосередньою близькістю (географічною, історичною, суспільно-політичною) до більшості інших частин світу (Азії, Африки, Америки);
- > зручним і здебільшого добросусідським положенням європейських країн одна щодо одної;
- > вигідним транспортно-географічним положенням (ТГП);
- > зручним приморським положенням (на заході Європи немає місця, що віддалене від моря на понад 480 км, на сході - на 600 км). До внутрішньоконтинентальних країн належать усього 9 із 44 держав;
- > європейські країни розміщені відносно близько до найважливіших джерел дешевої сировини, робочої сили та ринків збуту товарів і послуг.

На поч. ХХІ ст. у Європі налічують 44 незалежні держави, що належать до 4 субрегіонів (мал. 7). Західна Європа налічує 9 держав і межує з усіма іншими регіонами Європи. До складу Північної Європи, окрім традиційних Скандинавських країн, нині відносять ще 5 країн (Велику Британію, Ірландію, Естонію, Латвію і Литву). Південна Європа налічує 15 суверенних держав і одну залежну територію - Гібралтар (належить Великій Британії). До регіону Східної Європи нині належить 10 держав, зокрема й уся Росія, величезна територія якої лежить у двох частинах світу - Європі та Азії.

- **Політична карта Європи.** Сучасна політична карта Європи формувалася протягом тривалого часу. Ще у XVIII ст. виникли і досягли економічного розквіту потужні централізовані держави (Англія, Франція, Іспанія, пізніше Італія, Німеччина, Росія). Завдяки політичним, соціально-економічним, історико-географічним і науково-технічним особливостям європейським державам належав пріоритет у Великих географічних відкриттях і в освоєнні природних ресурсів Африки, Азії, Америки, Австралії та Океанії. У подальшому після двох світових війн політична карта Європи значно змінилася, колишні метрополії позбулися всіх колоніальних володінь. Наприкінці XX ст. розпочався новий етап трансформації політичної карти Європи. Це було пов'язано з розпадом СРСР у 1991 р. і утворенням 15 незалежних держав, об'єднанням двох німецьких держав (НДР і ФРН в єдину Федеративну Республіку Німеччина), «оксамитовими революціями» в країнах Східної Європи (поділом Чехословаччини на Чехію і Словаччину), громадянською війною в Югославії й подальшим розпадом її на 6 самостійних країн тощо. Після краху соціалістичних режимів більшість країн колишнього «соціалістичного табору» переорієнтувалися на західні структури. Нині понад половина держав Європи є членами ЄС і НАТО, решта прагнуть потрапити туди щонайскоріше.

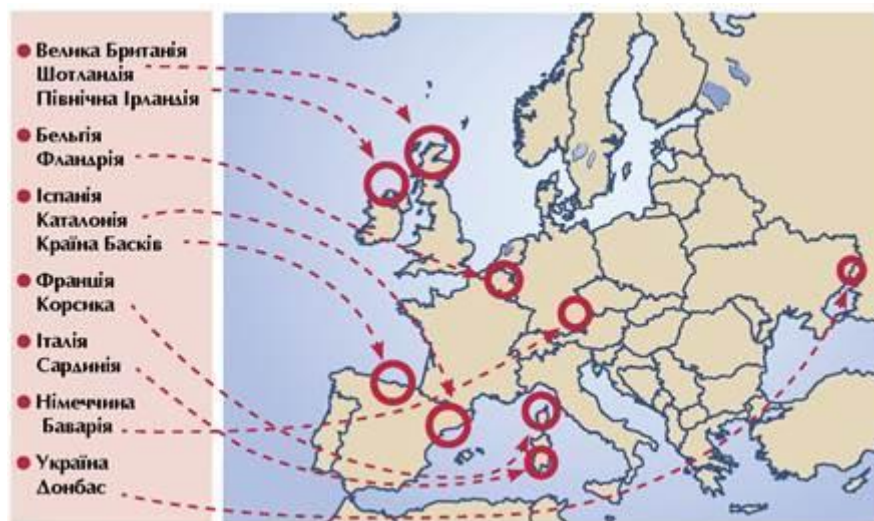

Мал.1. Субрегіони Європи

Збройних конфліктів не позбавлений жодний регіон світу, навіть такий благополучний, як Європа. Тут наявні певні осередки політичного напруження та «гарячі точки» (в Україні, Великій Британії, Іспанії, Молдові,

країнах колишньої Югославії). З 2014 р. новою і кривавою «гарячою точкою» на карті Європи стала Україна, у якій у гібридній війні на сході країни загинуло вже понад 10 тис. осіб і майже 23 тис. поранено. Болючим питанням для країни є й анексія Росією Криму.

• **Європейський сепаратизм.** Нині деякі держави Європи стикаються з активізацією діяльності регіональних сепаратистських організацій. Серед них є радикальні течії, що борються за повну незалежність своєї етнічної території і створення власної національної держави. Інші вимагають розширення культурних, економічних і політичних прав. Найактивніші сепаратистські рухи проявляються в Іспанії (Каталонія, Країна Басків), Великій Британії (Шотландія, Північна Ірландія), Україні (Донбас); є прояви сепаратизму у Франції (Корсика), Бельгії (Фландрія), Італії (Сардинія), Німеччині (Баварія) та ін. (мал. 2).

Мал. 2. Осередки сепаратизму в Європі

Прагнення до незалежності в автономній області Каталонія (у складі Іспанії з XV ст.), на території якої мешкає понад 7,5 млн осіб, пов'язане як з культурними і мовними, так і з економічними причинами. Прихильники відокремлення вважають, що Каталонія «годує Іспанію». У жовтні 2017 р. у Каталонії відбувся так званий референдум, 90 % учасників якого висловилися за незалежність регіону, однак влада Іспанії не ратифікувала результати цього голосування й оголосила їх поза законом. Автономна область Країна Басків (у

складі Іспанії з початку XVI ст.), у якій проживають близько 2,2 млн осіб, тривалий час вважалася одним з основних осередків сепаратизму в Європі. З 1968 р. місцеві сепаратистські угруповання використовували тактику терактів по всій Іспанії (понад 850 жертв). І в 1980 р. у басків з'явилися власний уряд, парламент і поліція, телеканали і радіо, двомовна освіта тощо.

Шотландія перебуває у складі Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії з 1707 р. У регіоні, де нині мешкає 5,3 млн осіб (майже 8 % населення Великої Британії), завжди існували політичні сили, що прагнули суверенітету. Отож 18 вересня 2014 р. після тривалих консультацій з британським урядом у Шотландії відбувся референдум щодо виходу її зі складу Великої Британії, на якому сепаратистські прагнення отримали поразку (55,3 % мешканців висловилися проти незалежності).

Сучасна геополітична ситуація в Україні свідчить, що потенційно найнебезпечнішими регіонами щодо сепаратизму є прикордонні, у яких компактно проживають нацменшини, що мають певні прагнення до розширення своїх прав. У 2014 р. Росія як країна-агресор використала сепаратистські настрої певних політичних кіл України, що призвело до анексії Криму й окупації окремих районів Донецької і Луганської областей і проголошення там невизнаних «псевдореспублік».